

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA ULARNING EKOLOGIYAGA TA'SIRI

*Abdumanonov A.A., Adhamjonov M.A.
ahror79@inbox.ru,
Central Asian Medical University
Toshkent davlat transport universiteti*

Axborot texnologiyalar hayotning barcha sohalariga kirganligi barchamizga ayon. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi juda katta imkoniyatlarni ochib beradi. Ilm-fan va sanoatning barcha sohalarida taraqqiyot hayratlanarli va juda tez suratlar bilan jovojlanishda davom etmoqda. Har bir uyda raqamli qurilmalar soni doimiy ravishda oshib bormoqda. Kompyuterlar, smartfonlar, maishiy elektronika – bunday gadjetlarsiz zamonaviy voqelikni tasavvur qilish qiyin. Raqamli texnologiyalar-bu so'nggi o'n yilliklarda sayyoramizning har bir aholisining turmush tarzini butunlay o'zgartirgan noyob hodisa. Tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, texnologik yangiliklarni joriy etish har yili tez sur'atlar bilan davom etadi. Yigirmanchi asrda elektr energiyasining keng tarqalishi 30 yil davom etdi va planshet kompyuterlar 3-4 yil ichida foydalanishga topshirildi [1-5].

Iqtisodiyotdagi raqamli texnologiyalar-bu bugungi iqtisodiy voqelikda elektron biznes tuzilmalarining maqbul ishlashini ta'minlaydigan yangi axborot texnologiyalaridir. Raqamli texnologiyalarning iqtisodiyotga ta'siri bo'yicha quyidagi turlarga ajratiladi: masofadan boshqarish imkoniyati; arzon va erkin bozor; to'lovlarni soddalashtirish; iqtisodiyotning har qanday sohasi ushbu sohada mavjud; ishlash darajasining yuqoriligi; xarajatlarni kamaytirish; qog'oz hujjat aylanishi butunlay chiqarib tashlanishi va elektron hujjat kiritilishi.

Ammo shuni yodda tutish kerakki, axborot texnologiyalarining inson va atrof-muhitga ta'siri ikki tomonlama. Bir tomondan, axborot texnologiyalari ma'lumotlarni to'plash va ilmiy bilimlarning, shu jumladan ekologiyaning eng istiqbolli vositalaridan biridir. Boshqa tomondan, bu inson salomatligi va atrof-muhitga ta'sir qiluvchi muhim omil.

Shunday qilib, XX asr oxirida fan va texnikaning jadal rivojlanishi inson faoliyatining turli sohalarida axborot texnologiyalarining keng tarqalishiga olib keldi. Zamonaviy insoniyat texnologiyaga berilib ketgan. Bizni kompyuterlar, uyali telefonlar, avtomobillar, navigatorlar va boshqa yuqori texnologiyali buyumlar tog'lari o'rab oladi. Zamonaviy texnologiyalar, masalan, tabiiy ekotizimlarni himoya qilishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tabiiy resurslarni tejashning misoli shamol, suv, atom va quyosh energiyasidan tobora ko'proq ijobiy foydalanishdir.

Shuningdek, texnologik taraqqiyot atrof-muhitga ta'sir ko'rsatishda katta ahamiyatga ega. Masalan, evolyutsiya davridan birgina temir yo'l sanoatida ko'plab ijobiy o'zgarishlar yuz berishiga olib kelgan. Atrof-muhit uchun chiqindi gabsiz elektrovozlar ancha yaxshi.

Ilm - fanning rivojlanishi chiqindisiz texnologiyalarning tarqalishiga ta'sir ko'rsatdi-chiqindilarning ulushi sezilarli darajada kamayadigan texnologik jarayonlar. Axborot texnologiyalarini rivojlantirishning yana bir elementi shundaki, barcha raqamli qurilmalar Internetga ulangan bo'lib, bu turli xil resurslarni boshqarish va ekologik buzilishlarning oldini olish uchun bebaho imkoniyatlarni ochib beradi. Bularning barchasi bilan uzoq vaqt davomida raqamli texnologiyalar ekologik toza deb hisoblangan. Biroq, tobora ko'proq faktlar paydo bo'lishi bilan, bu taxmin teskari tomonga o'zgardi.

2017 yil dekabr oyida chiqarilgan Frantsiya atrof-muhitni muhofaza qilish va energiyadan samarali foydalanish agentligining hisoboti axborot texnologiyalaridan intensiv foydalanish karbonat angidrid chiqindilariga jiddiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi [3]. Masalan, bitta elektron xabarni yuborish uchun lampochkaning 24 soat ishlashini ta'minlash uchun qancha vaqt kerak bo'lsa, shuncha elektr energiyasi kerak bo'ladi.

Insonning ekologiyaga ta'sirining ba'zi global omillari:

1. Aholining haddan tashqari ko'payishi muammosi - dunyoda har soatda 9 ming kishi ko'proq bo'ladi. Insoniyat moddiy tovarlar ishlab chiqarishni ko'paytirishni to'xtatmaydi va arzon ishlab

chiqarishning o'sishi atrof - muhitga juda yomon ta'sir qiladi-daryolarni ifloslantiradi, havoni zaharlaydi va ba'zida ekologik muammolar shaklida yanada jiddiy oqibatlariga olib keladi.

2. Kompyuter bilan ishlash: elektromagnit maydon; ultrabinafsha, infraqizil va rentgen nurlari; kompyuter ishlab chiqarilgan materiallar turli xil kimyoviy birikmalarni chiqarishi mumkin.

Ekologiya uchun raqamli texnologiyalarning ijobiy va salbiy tomonlarini tahlil qilib, ekologik texnologiyalar atrof-muhitga texnogen yukni kamaytiradi degan xulosaga kelishimiz mumkin. Zamonaviy texnika va uskunalar resurslardan oqilona foydalanish va sayyoramizning holatini yaxshilashga imkon beradi.

Ammo raqamli texnologiyalarning ekologiyaga ta'sirining sanab o'tilgan barcha afzalliklari bilan har bir inson, korxonalar, davlat bizning umumiy uyimiz kabi tabiat uchun javobgar bo'ladigan va sayyoramizning hayoti va farovonligiga hissa qo'shadigan narsalarni qiladigan chora-tadbirlar majmuini ishlab chiqish muhimdir.

Shunday qilib, Rossiya Federatsiyasi hukumati "Respublikamizning raqamli iqtisodiyoti 2017-2030 yillar" dasturini tasdiqladi, uning maqsadlaridan biri raqamli iqtisodiyot sohasida qidiruv, amaliy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash tizimini yaratish edi, bu esa global raqobatbardosh raqamli texnologiyalar yo'nalishlari bo'yicha texnologik mustaqillikni va milliy xavfsizlik ta'minlashdan iboratdir.

Raqamli texnologiya hayotimizni ajralmas qimiga aylanib bo'ldi demak biz bu texnologiyalarda oqilona foydalanish va tabiatni saqlash uchun ularni takomillashtirib borishimiz zarur bo'ladi. Xar qanday yangi texnologiyada kamchiliklar xam bo'ladi va ularni o'zvaqtida bartaraf qilish va tabiatga ta'sirini o'rganish bu texnologiyani insonlar xayotiga kirib borishi va rivojlanishida muxim ro'l oynaydi.

Abadiyotlar

1. Введение в «Цифровую» экономику/ А.В. Кешелава В.Г. Буданов, В.Ю. Румянцев и др.; под общ. ред. А.В. Кешелава, 2017.
2. К. Е. Henion, Т. С. Kinneer, Ecological Marketing (American Marketing Association, Chicago, 1976)
3. Pliya Kondratenko, Yulia Kuvaeva, Marina Chudinovskikh. The use of information technology in ecology across different countries // E3S Web of Conferences 419, 03009 (2023) <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202341903009> WFCES 2023
4. Гапанович С. О., Левченко В. Ф. К вопросу об информационной антропоэкологии // Принципы экологии. 2017. № 4 (25). С. 4—16.
5. Парахонский А. П., Ерёмин А. Л. Проблемы информационной экологии в ноосфере // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. 2009. № 7. С. 8.

OLIIY TA'LIM MUASSASA DARSIKLARINI ATROF MUHITGA MOSLASHTIRIB VA UNI ASRASH YO'LLARINI O'RGANIB CHIQISH

Ahmadaliyev G'ayratjon, Xasanov Azamatjon
ahmadaliyevgayratjon3132@gmail.com
Farg'ona politexnika instituti

Bugungi kunda tabiatni asrash kundan kunga global muammoga aylanib borayotgani dar haqiqatdir. Buni oldini olishni kundan kunga zamonaviy yo'llarini izlashmoqda olimlar. Bu global muammolarni yechimlarini topishda talabalar ham ancha bosh qotirishmoqda nafaqat asar olish, balkim ziyot yetkazmaslik eng asosiy vazifadir deb hisoblashadi albatta men ham shu fikrga qo'shilaman. Bugungi kunda oliy ta'limda har bir fanda atrof muhit bilan uzviy bog'liqdir, shunga monan har bir fan alohida e'tibor bilan yondashilib zamonaviy usullar bilan dars jarayoni o'tilmoqda. Masalan qurilish sohasidagi fanlarni olsak, eng avvalo uning joylashgan o'rni muhitiga qarab quriladi.